

**АРХІВНА СИСТЕМА КАНАДИ І ЇЇ ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ:
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ІНТЕГРАЦІЯ
ТА УДОСТУПНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ**

Розглянуто структуру архівної справи Канади, основні загальнонаціональні ресурси її архівної спадщини, специфіку архівного досвіду. Автор вивчає розвиток інтеграції у створенні національної мережі, її дескриптивної стандартизації та методичного забезпечення, структуру даних, стан інформатизації та документальний склад.

Ключові слова: архівна справа Канади, електронні ресурси архівної справи, архівна мережа Канади.

P.F. Stoian

**ARCHIVAL SYSTEM OF CANADA AND ITS ELECTRONIC RESOURCES:
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ASPECTS, INTEGRATION AND MAKING
INFORMATION ACCESSIBLE**

The article analyzes structure of archival science of Canada, main all-national resources of its archival heritage, specificity of archival experience. The author deals with integration development of national network creation, its descriptive standartization and methodological provision, structure of data, condition of informatization and document content.

Keywords: archival science of Canada, electronic resources of archival sphere, archival network of Canada.

Електронні інформаційні ресурси та Інтернет останнім часом завоювали масштабний інформаційний простір в усьому світі, проникли в усі сфери життя, створили нове інформаційне гуманістичне середовище, яке в такий прогресивний спосіб забезпечує права на інформацію та вільний доступ до необхідної користувачу інформації. Відбулося виникнення веб-сайтів різних офіційних та неофіційних організацій та окремих осіб як електронних документально-інформаційних систем. Офіційні архівні організації займають у цьому процесі важливе місце. Вони допомагають владним структурам та громадським організаціям виконувати свої суспільні обов'язки, розвивати зв'язки з громадськістю, міжнародною спільнотою, розбудовувати інформаційний простір держави, задовольняти суспільні потреби за допомогою електронних ресурсів. Найбільший інтерес для українського документознавства та архівознавства становлять ресурси офіційних та громадських архівних організації, що на сьогодні існують у світі, аналіз досвіду формування і змісту ресурсів, вивчення складу комплексів електронних документів, інформаційної структури.

Архівна справа будь-якої країни сьогодні тісно пов'язана із формуванням електронних ресурсів як адміністративної діяльності, так і безпосередньо спадщини – колекцій та зібрань, розширенням доступу та відображення у мережі Інтернет. Тому актуальним завданням архівної науки є вивчення розвитку архівних інформаційних ресурсів зарубіжних країн.

Мета статті – охарактеризувати електронні ресурси архівної системи Канади та принципи їхнього представлення. Певне значення це має і для бібліотекознавства, оскільки в Канаді колекційні фонди бібліотек та архівів розглядаються історично як цілісні колекції.

Канада є країною, що була лідером у створенні дескриптивних стандартів у галузі архівного описування та формування електронних ресурсів, сьогодні вона є зразковою щодо інформатизації в архівній сфері. Вивчення її досвіду є безумовно важливим для українського архівознавства та документознавства.

Архіви Канади були об'єктом дослідження в українській історіографії, однак, лише з боку вивчення архівної україніки, що ґрунтовно представлена у дослідженнях І. Матяш, Б. Кравченка, Я. Розумного.

Короткий анований довідник архівних матеріалів з історії України в Канаді видавалися в Канадському інституті українських студій Альбертського університету директором Інституту Б. Кравченком 1990 р. і містить попередній перелік інституцій, що мають збірки рукописної україніки, охоплює 21 колекцію з двох державних архівів, двох бібліотек та двох громадських організацій [5]. Українські архіви Вінніпегу (кілька архівних колекцій при установах, організаціях та церковних парафіях та особисті та родинні) було оглянуто Я. Розумним [25].

У працях І.Б. Матяш «Архівна та рукописна україніка в Канаді» та «Архівна україніка в Канаді: історіографія, типологія, зміст» розглянуті теоретичні питання (історіографію та розвиток і зміст поняття «архівна україніка», з'ясовано типологію документів архівної україніки, що зберігаються в архівних установах Канади, розкрито зміст фондів канадських архівних установ, що зберігають документи з історії та культури України і українців [21; 22]. Довідник «Архівна україніка в Канаді», підготовлений нею разом з канадськими колегами, є важливим джерелом української архівним спадщини в Канаді [4].

Загальний огляд канадських українських архівів подає М.Г. Палієнко у працях «Українські архівні центри за кордоном» та «Архівні центри української еміграції», де вказуються основні українознавчі центри, де зберігаються бібліотеки, архіви, музеї, вказується склад архівних фондів установ, товариств, особових документі діячів [24; 23, 439-445]. А Т. Боряк загалом розкрила історію розвитку архівної україніки як напряду українського архівознавства та його стан на сучасному етапі [7].

Отже, вивчення архівної україніки в Канаді як українознавчого ресурсу вже активно розвивається. Разом з тим, сама архівна система та аспекти формування електронних ресурсів як організаційного, так і змістовного з точки зору дослідників, які цікавляться архівною історією Канади, не розглядалися в українській історіографії.

Джерельною базою дослідження є онлайніві публікації щодо історії та методології створення дескриптивних стандартів, досвід побудови єдиної інтегрованої мережі, зокрема, С. Гудвіна, Дж. Брауна і К. Харвей, М. Гош, а також портали та сайти Національного Архіву Канади – Бібліотеки та архіву Канади, Асоціації архівістів Канади, Рада Архівів Канади та територіальних рад архівів, національні та регіональні професійні асоціації, територіальні архіви та інші документальні сховища Канади.

Серед канадських дослідників архівної справи слід, передусім, назвати Скота Гудвіна, Президента Асоціації архівістів Канади (Association of Canadian Archivists, ACA), який аналізує розвиток архівної системи Канади і визначає її головні компоненти. Основними компонентами канадської архівної системи за його публікацією (2007), присвяченою ролі Асоціація архівістів Канади, є: Національний Архів Канади – Бібліотека та архів Канади (*Library and Archives Canada, LAC*), Рада Архівів Канади (*Canadian Council of Archives, CCA*), територіальні ради архівів, Асоціація архівістів Канади (*Association of Canadian Archivists, ACA*), національні і регіональні професійні асоціації, територіальні архіви та інші документальні сховища Канади, архівні професіонали [28].

Рада Архівів Канади (РАК) заснована 1985 р. і забезпечує координацію в рамках архівної системи Канади. Основними завданнями Ради є визначення національних пріоритетів; вироблення рекомендацій щодо роботи системи і її фінансування; розробка і сприяння реалізації програм архівного співтовариства; консультації; сприяння поліпшенню зв'язку між різними компонентами канадської архівної системи; донесення архівних потреб та інтересів до осіб, що приймають рішення, дослідників та широкої громадськості. До складу РАК входять такі комітети: Комітет стандартів (Standards Committee); Канадський комітет архівного опису (Canadian Committee on Archival Description); Комітет збереження (Preservation Committee); Комітет авторського права (Copyright Committee) [10].

Асоціація канадських архівістів (АКА) є громадською асоціацією, що була заснована 1975 р. і сьогодні представляє понад 600 архівістів у Канаді, зі штаб-квартирою в Оттаві. Місія АКА полягає у сприянні розвитку архівної професії, популяризації та розумінню архівної спадщини Канади [6].

Бібліотека та архів Канади (БАК) – федеральна державна установа Канади, відповідальна за збір і збереження документальної спадщини цієї країни, текстів, зображень та інших документів, що відносяться до історії, культури і політики Канади. Архівні і бібліотечні

матеріали надходять від державних установ, національних громад та організацій, приватних дарувальників, а також завдяки системі обов'язкових примірників. Установа знаходиться в Оттаві. Була створена парламентом Канади 2004 р. і об'єднала в собі Національний архів Канади (створений 1872 р. як Державний архів Канади, перейменований 1987) і Національну бібліотеку Канади (створену 1953 р.). Під час поповнення колекцій бібліотеку передусім цікавлять матеріали, пов'язані з історією та культурою Канади. Тут зберігаються журнали, альбоми, архітектурні ескізи, артефакти, твори мистецтва, дитяча література, газети, періодичні видання, електронні публікації та записи, масова література, інформаційні бюлетені етнічних спільнот, белетристика і документальна література, фільми, урядові публікації, документи і веб-сайти, щоденники та особисті журнали, рукописи, глобуси, карти, мікрофільми, фотографії, вірші, портрети, раритетні книги, музичні партитури, альбоми для малювання, аудіо- та відеозаписи, марки, текстові архіви, трактати і дисертації, торговельні каталоги тощо [19].

Слід зазначити, що за останні роки канадська архівна система зазнала значного розвитку на шляху до реалізації координації різних архівних установ Канади. У тому числі ця ефективна координація стала можливою завдяки розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в архівну справу Канади. Були створені різноманітні довідкові архівні системи, які надають інформацію різного рівня узагальнення: окремі архівні установи, фонди і колекції, подокументний опис.

Основний «прорив» у створенні системи відбувся з 1985 по 1995 рр. У цей період закладено основні засади сучасного розвитку архівної системи Канади. На її розвиток було витрачено \$18 000 000 канадських доларів, архівами було опрацьовано 34 500 метрів текстових матеріалів, 4 000 000 фотографій, 160 000 карт і архітектурних креслень, і 104 000 годин звуку і рухомих зображень були. У рамках фінансування були розроблені «Правила для архівного опису» (Rules for Archival Description, RAD), розгорнуто програми збереження спадщини і професійного розвитку. Важливим досягненням стало те, що була створена інформаційна мережа канадських архівів (Canadian Archives Information Network, CAIN).

Основною метою створення інформаційної мережі канадських архівів (Canadian Archives Information Network, CAIN) була розробка технічної та методичної інфраструктури для забезпечення створення цифрових архівних ресурсів та онлайнове представлення документальної спадщини Канади. Головним підсумком цього проекту є побудова національного архівного порталу Ради Архівів Канади, на якому комплексно представлена інформація про архівну систему Канади та її інформаційні ресурси [14].

Проаналізуємо структуру та інформаційне наповнення офіційного сайту Ради Архівів Канади [10].

Першим структурним інформаційним блоком порталу є електронний путівник архівними установами Канади, який реалізований у вигляді пошукової системи, що надає вичерпну довідкову інформацію про архівні сховища Канади. Пошуковий запит, може включати ключові слова із назви, анотації або місця розташування архівної установи. Перший рівень представлення інформації в онлайн-путівнику надає стислий список архівних установ (назва, місце розташування, хронологічні межі документального фонду). Після обрання необхідного архівного фонду є можливість отримати вичерпну інформацію про архівну установу та її фонди за схемою:

- Назва (*Name*);
- Тип сховища (*Type of Repository*);
- Тематичний профіль (*Thematic*);
- Сайт (*Site*);
- Контактна інформація (*Contact information*);
- Часи роботи (*Hours*);
- Обсяги (*Volume*);
- Хронологічні межі (*Inclusive Dates*);
- Опубліковані відомості (*Published*);
- Фонди (*Collection*);
- Мета створення і завдання (*Mandate and Objectives*).

Другий структурний інформаційний блок сайту Ради Архівів Канади представлений комплексним ресурсом «Архіви Канади» – портал у минуле Канади (*Gateway to Canada's past*) [3]. Ресурс надає доступ до віртуальних експозицій підготовлених архівними установами Канади в рамках Програми оцифрування архівів (*Archival Community Digitization Program, ACDP*). Програма ACDP започаткована 2007 р. Бібліотеками та архівами Канади (*Library and Archives Canada, LAC*) [19] за сприяння Канадської Ради Архівів. Кошти надходять із Департаменту канадського спадщини (*Department of Canadian Heritage, <http://www.pch.gc.ca/eng>*) [11]. Фінансова допомога надається в архівні установи для оцифровки архівних документів. Проекти повинні пропонувати розробку та онлайн-публікацію унікального культурного змісту, доступного безкоштовно для користувачів [2].

Цифровий ресурс «Архіви Канади» має розвинуту багаторівневу пошукову систему: базу даних проектів, Інтернет-навігатор архівних установ, перелік цифрових проектів та віртуальних експозицій, інтерактивну карту архівних установ мережі проекту.

База даних надає можливості багатоаспектного пошуку за різними параметрами: територія, установа, тема, назви експозицій. Тематика створених електронних колекцій та виставок представлена такими розділами: архітектура; відпочинок та дозвілля; війна/військові;

дослідження, відкриття та подорожі; етнографія; жінки; закон і справедливість; імміграція; комунікації і журналістика, культурний плюралізм; література; медичне обслуговування; мистецтво; наука і технології; освіта; охорона природи; природні ресурси; релігія/духовність; сільське господарство; сім'я і особисте життя; соціальна історія; спорт; торгівля і промисловість; транспорт; уряд і політика тощо. Повний список назв архівних цифрових проектів супроводжує стисла ілюстративна інформація і посилання до повної версії віртуальної експозиції. Структура запису кожного проекту включає необхідні метадані, за якими є можливість його відшукати у базі даних:

- Установа (Institution);
- Провінція (Province);
- Дата створення (Creation date);
- Хронологічні межі (Coverage dates);
- Опис (Description);
- Навчальний ресурс (Educational resources);
- Мова (Language);
- Права (Copyright information).

Основні елементи опису електронних колекцій відповідають міжнародному стандарту метаданих Dublin Core Metadata Initiative (DCMI) для опису електронних інформаційних ресурсів, який є оптимальним з погляду на простоту його застосування і надання можливості побудови метаописів необхідної повноти. Крім того, важливою є універсальність цього стандарту, який передбачає опис будь-яких цифрових об'єктів та електронних ресурсів: бібліотечних, архівних, музейних, веб-сторінок [9] тощо. Стандарт містить 15 структурних елементів з відповідними множинами кваліфікаторів та пропонує правила опису загальних характеристик електронних інформаційних ресурсів, що відбивають вміст ресурсу (Title – Назва, Subject – Тема, Description – Опис, Type – Тип, Source – Джерело, Relation – Відношення), інтелектуальну власність (Creator – Створювач, Publisher – Видавець, Contributor – Співавтор, Rights management – Права, Coverage – Охоплення) та його стан (Date – Дата, Format – Формат, Identifier – Ідентифікатор, Language – Мова) [12].

Відповідно за запитом *ukrainian* (український) отримуємо список цифрових проектів, які містять матеріали, що мають відношення до канадської української діаспори. Це такі віртуальні експозиції, як: «Українська Спадщина Саскачевана» (Саскачеванська рада у справах архівів і архівістів); «Досвід першої імміграції» (Університет Манітоби); «Жінки та освіта» (Університет Манітоби, Архів канадської української католицької архієпархії Вініпега); «Пам'ятки, пам'ятники і архітектурна спадщина Заходу» (Університет Манітоби, Архів канадської української католицької архієпархії Вініпега; Канадський архітектурний архів); «Престиж

перей: як художники Західної Канади вплинули на канадське мистецтво» (Університет Манітоби, Художня галерея Вінніпега, Архів канадської української католицької архієпархії Вінніпега).

Віртуальні експозиції презентують опис фондів, у яких зберігаються документи за темою виставки, опис окремих колекцій та найбільш цінних документів. Експозицію супроводжує оцифрований матеріал, що дає змогу візуально ознайомитись з експонатами, отримати уявлення про архівні документи. Основи стандартизації підходів до створення якісних цифрових колекцій, що узагальнюють міжнародний досвід формування та публікації оцифрованих матеріалів провідними бібліотеками і архівами детально викладено у методичних матеріалах Національної організації з інформаційних стандартів США (*NISO, National Information Standards Organization*) [15]. Саме ці підходи до створення цифрових ресурсів рекомендовані канадською Програмою оцифрування архівів (ACDP).

Отже, «Архіви Канади» є інтегрованою розподіленою системою доступу до цифрових ресурсів архівної спадщини та історико-культурних фондів Канади. Такий спосіб організації комплексних інформаційних сервісів відповідає сучасним тенденціям створення інтегрованих інформаційних ресурсів, однією з форм якого є формування єдиного каталогу метаданих електронних колекцій, прийняти у Канаді.

Ще однією стратегічною метою створення інформаційної мережі канадських архівів (CAIN) була організація описування в електронному вигляді канадських архівних фондів за єдиними стандартами з подальшою інтеграцією цих каталогів у єдину архівну пошукову систему – онлайн-національний каталог архівних ресурсів Канади. За підсумками організаційної роботи протягом 2000-2003 проектом CAIN було охоплено приблизно 20% канадських архівних фондів, приблизно 50% установ із 800 архівів звітували про повне завершення робіт з описування фондів [14]. На сьогодні у загальнонаціональній системі для онлайн-пошуку доступно понад 50 тис. описів архівних фондів і колекцій [3].

Основу будь-яких проектів створення корпоративних каталогів становлять дескриптивні стандарти. Основними стандартами прийнятими для опису архівних документів є ISAD (G) (Загальний міжнародний стандарт архівного описування) [18] та ISAAR (CPF) (Міжнародний стандарт для створення архівних авторитетних записів для організацій, осіб та родин) [17]. Вони створювались пізніше бібліографічних стандартів і під час розробки враховували їхній досвід. Для забезпечення стандартизованого обміну записами між архівними каталогами призначений формат метаданих для архівного опису EAD (Encoded Archival Description), що забезпечує функції аналогічні MARC-формату для бібліографічних записів [13], формат передбачає у кодованих даних забезпечення сумісності із бібліографічним стандартом

MARC 21 [20]. Успішний досвід розробки єдиних пошукових інструментів для EAD та MARC 21 форматів викладено у публікації канадських дослідників Дж. Брауна і К. Харвей [8].

Дослідження Мертраї Гоша стану автоматизації архівної системи Канади у 2010 р. [16] показало важливість організаційної діяльності для розробки і впровадження архівних стандартів та програмного забезпечення. Для цього було створено Комітет планування описових стандартів (*Planning Committee on Descriptive Standards, PCDS*), який узяв на себе координацію розробки описових стандартів для архівної справи Канади і правил архівного опису (*Rules for Archival Description, RAD*), які вперше були опубліковані 1990 р. [26].

У правилах архівного опису (RAD) основна увага приділяється мультимедійним ресурсам: графічні матеріали, електронні носії інформації, архітектурні креслення, звукозаписи, відеозаписи, зображення. Популярним у Канаді є також MARC-AMC (MARC для архівних документів і рукописів), який є ще одним професійним стандартом для опису та обміну архівною інформацією. Перевага його полягає в тому, що цей формат як засіб комунікації визнається майже універсальним для сумісності та обміну інформацією у бібліотечній справі [27]. Використання таких універсальних стандартів є обґрунтованим рішенням для Канади, де головна документальна установа «Бібліотека та архіви Канади» (LAC) об'єднала в собі національний архів і національну бібліотеку. У фонді LAC представлено всі види документів і є необхідність у створенні єдиного пошукового апарату для цих різноформатних документальних ресурсів.

Одним із прикладів корпоративних архівних ресурсів Канади, створеного відповідно до правил архівного опису (RAD), є онлайн-система ARCHEION інформаційної мережі архівів Онтаріо під керівництвом Асоціації архівів Онтаріо (*Archives Association of Ontario, AAO*) [1]. Корпоративна база даних дає змогу пошуку описів архівних фондів та колекцій всієї провінції Онтаріо, містить колекцію відповідно описаних зображень, що мають відношення до важливих історичних подій, із різних архівних фондів.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що архівна система Канади є одним з найбільш вдалих прикладів інтегрованого мережевого ресурсу, який є свідченням піклування архівної системи щодо висвітлення своєї діяльності, її потужним джерелом, яке всебічно розкриває документальну спадщину Канади. Це є наслідком реалізації координації різних архівних установ Канади у галузі організації роботи, що завершилася створенням низки дескриптивних стандартів, організацією єдиної мережі, комплексних інформаційних сервісів та інтеграції ресурсів на базі сучасних технологій. Формування інтегрованих ресурсів відповідає сучасним тенденціям та передбачає розподілену систему доступу до цифрових ресурсів архівної спадщини та історико-культурних фондів Канади.

Корпоративні бази даних дають змогу широкого пошуку описів архівних фондів та колекцій, що зберігаються у архівних фондах різного походження, як державних, так і приватних, які були зацікавлені у представленні своїх ресурсів у загальній мережі.

Значним досягненням канадських архівістів є створення онлайн-ого національного каталогу архівних ресурсів Канади (CAIN), та надання широкого доступу до цих ресурсів будь-якому користувачу у світі.

Використані джерела

1. ARCHEION [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.archeion.ca/>.
2. The Archival Community Digitization Program (ACDP) [Electronic resource] // Canadian Council of Archives. – Way of access: <http://www.cdncouncilarchives.ca/acdp.html>.
3. Archives Canada (CAIN) [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.cdncouncilarchives.ca/caain.html>.
4. Архівна україніка в Канаді: Довідник / Держ. ком. арх. України [та ін.], упор. Ірина Матяш [та ін.]. – К., 2010. – 882 с.
5. Архівні матеріали з історії України в Канаді: Попередній анотований перелік / АН УРСР. Археогр. комісія; Канадський ін-т українських студій Альбертського ун-ту; Уклад Б. Кравченко. – К.; Едмонтон, 1990. – 36 с.
6. Association of Canadian Archivists [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.archivists.ca/>
7. Боряк Т. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945–2010) / Тетяна Боряк ; М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. – 544 с.
8. Brown G. Adding Archival Finding Aids to the Library Catalogue: Simple Crosswalk or Data Traffic Jam? [Electronic resource] / G. Brown, K. Harvey // The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research. – 2007. – Vol. 2. – Way of access: <http://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/viewArticle/298/565>.
9. Волохін О. М. Каталогізація цифрових ресурсів Інтернет : Дублінське ядро метаданих : посіб. / О. М. Волохін – Кіровоград, 2003. – 70 с.
10. Canadian Council of Archives [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.cdncouncilarchives.ca/>.
11. Department of Canadian Heritage [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.pch.gc.ca/eng>.
12. Dublin Core Metadata Initiative (DCMI) [Electronic resource]. – Way of access: <http://dublincore.org>.
13. EAD : кодированное архивное описание. Библиотека тегов. Версия 2002 / гл. ред. пер. Е. Д. Жабко. – Санкт-Петербург : ФГБУ «Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина», 2011. – 337 с. – (EAD Технический документ; № 2).
14. Evaluation of the Canadian Archival Information Network (CAIN) [Electronic resource] // Library and Archives Canada . – Way of access: <http://www.collectionscanada.gc.ca/012/014/012014-201-e.html>.
15. A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections // NISO: how the information world connects [Electronic resource]. – Way of access: <http://framework.niso.org/>.
16. Ghosh M. Archives and e-records management in Canada: a state of the art report [Electronic resource] // E-LIS. E-prints in Library and Information Science. – 2010. – Way of access: <http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/15310/1/Archives%20Canada.pdf>.
17. ISAAR (CPF) : Международный стандарт по созданию архивных авторитетных записей для организаций, лиц и семей : принят Комитетом по стандартам описания, Канберра, Австралия, 27–30 октября 2003 года : [перевод с английского] / гл. ред. пер. Е. Д. Жабко. – 2-е изд. – Санкт-Петербург : ФГБУ «Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина», 2011. – 247 с. – (Стандарты ICA).
18. ISAD (G) : Загальний міжнародний стандарт архівного описування. Схвалено комітетом з дескриптивних стандартів, Стокгольм, Швеція, 19–22 вересня 1999 р. / пер. та укр. версія Г.В. Папакіна ; Державний комітет архівів України ; Український НДІ архівної справи та документознавства. – 2-е вид. – К., 2001. – 48 с.
19. Library and Archives Canada [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.collectionscanada.gc.ca/>.
20. MARC 21 Format for Bibliographic Data [Electronic resource] // Library of Congress. – Way of access: <http://www.loc.gov/marc/>.
21. Матяш І. Архівна україніка в Канаді: історіографія, типологія, зміст / Ірина Матяш; Держкомархів України; Укр. наук.-дослід. ін-т архів, справи та докумен-тознавства; Нац. академія наук України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Канад. ін-т укр. студій при Альберт, ун-ті.– К. : Горобець, 2008.– 152 с.;
22. Матяш І. Архівна та рукописна україніка в Канаді / І. Матяш// Український археографічний щорічник. – К., 2007. – Вип. 12. – С. 56.

23. Палієнко М.Г. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М.Г. Палієнко. – К. : Темпора. – 2008.
24. Палієнко М.Г. Українські архівні центри за кордоном: Історіографічний аспект проблеми // Вісник / М.Г. Палієнко ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Історія. – Вип. 54. – К., 2001. – С. 42-46.
25. Розумний Ярослав. Українські архіви Вінніпегу / Ярослав Розумний// Український історик (The Ukrainian Historian), журнал Українського історичного Товариства (The Journal of the Ukrainian Historical Association). – Вип. 43, число 1–3. – 2006. – 336 с.
26. Rules for Archival Description (RAD) [Electronic resource] // Canadian Council of Archives. – Way of access: <http://www.cdncouncilarchives.ca/archdesrules.html>.
27. Sahli N. MARC for Archives and Manuscripts: The AMC Format // American Archivist. – 1986. – Vol. 49, № 1. – P. 9 – 20.
28. Scott G. Archival Professional Development : The role of the Association of Canadian Archivists (ACA) [Electronic resource] //Congreso Internacional de Asociaciones Profesionales. 18-20 Oct. 2007, Madrid. – Way of access: http://www.mcu.es/archivos/docs/CE/Congreso_Int_Asociaciones_Prof/5ScottGoodine.pdf].